

До спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького
01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію

Отроша Михайла Івановича

у вигляді монографії "Місце і роль Католицької церкви у

міжнародному правопорядку",

поданої на здобуття наукового ступеня

доктора юридичних наук

за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право

Актуальність теми дисертаційної роботи. Міжнародне право, як система, покликана врегульовувати відносини між різними (за своєю структурою, природою, цивілізаційними чи культурними характеристиками тощо) суб'єктами, виробило здатність акумулювати в собі загальні правила, спільні для різних народів і країн та основні норми різних систем регулювання суспільних відносин – моралі, релігії, етнічних звичаїв, політики та ін. Відтак це право, більш ніж внутрішньоправові комплекси, є відкритим до сприйняття і узгодження основних засад цих систем. Так, тривалий період (більшу частину своєї історії) міжнародне право асоціювалось з природним правом – спільним правом усього людства, виробленим на основі загальних співпадаючих правових цінностей і норм, властивих всім народам. Саме таким його бачили класичні римські юристи, які і дали вперше йому визначення на основі такої характеристики (Гай, Ульпіан та ін.).

Ще у первісний період з метою уможливлення регулювання відносин між часто ворожими та різними за своїми культурами, звичаями, віруваннями народами, міжнародне право виробило можливість виокремлювати те спільне, що їх об'єднує, і на основі таких спільних засад ефективно впорядковувати міжнародну взаємодію. З появою релігій, останні стали вагомим чинником впливу

на правосвідомість народів, а відтак елементи релігійних вірувань зайняли важливе місце й у міжнародно-правовому регулюванні. З цього часу природне право отримує релігійне забарвлення. Так, у певні періоди історії та в певних регіонах міжнародне право настільки абсорбувало в собі релігійні норми, що може характеризуватись як найбільш тісно пов'язане з релігією (стародавній Близький Схід, стародавня та середньовічна Індія, ісламська система міжнародного права сій ар та ін.).

Не винятком тут є і європейський регіон, якому на розвиток і характеристику міжнародного права здійснила великий вплив католицьке віровчення. Навіть, існує окремий напрям датування появи міжнародного права, що пов'язує його формування із появою християнської релігії, або єдиної європейської католицької церкви (М. Таубе, Ш. де Вішшер та ін.).

Зокрема вплив католицької церкви з її розгалуженою структурою на міжнародний правопорядок у регіоні був особливо відчутним в періоди ослаблення держави (занепад Римської імперії і трансформація до міжнародного права Середньовіччя, період раннього середньовіччя і політичних чвар між правителями держав, етап становлення системи феодалного міждержавного правопорядку). В ці періоди саме католицька церква перебирала на себе функцію регулювання міжнародних відносин, запроваджувала нові інститути цього права (божий мир, боже перемир'я та ін.), встановлювала систему міжнародного посередництва і арбітражу (концепція римського папи, як універсального арбітра) тощо.

Відтак дослідження М.І. Отроша «Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку» є актуальним для вітчизняної науки. Враховуючи зазначений вплив католицької церкви на міжнародний правопорядок актуальним є встановлення міжнародно-правової природи католицької церкви та її місця та ролі в європейському правопорядку протягом історії. Християнське (передусім католицьке) віровчення сформувало окремий напрям міжнародно-правовий вчень, а перші католицькі мислителі стояли біля витоків створення європейської науки міжнародного права (іспанська школа). Це також зумовлює значний інтерес до роботи автора. Актуальність роботи зумовлена також тим, що в ній вперше у

вітчизняній науці з міжнародно-правової точки зору досліджено правову природу договорів католицької церкви з іншими суб'єктами міжнародного та національного права, католицькі нормативно-правові та інші акти, документи папи римського та римської курії.

Безумовний інтерес становить дослідження ролі католицької церкви в утвердженні миру та безпеки, цінності прав людини, охорони довкілля в сучасному міжнародному праві.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дослідження «Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку» обрана автором вдало. З її допомогою проблематика роботи розкривається від пояснення природи, системи та окремих специфічних аспектів функціонування католицької церкви, через розкриття історії її розвитку до аналізу статусу католицької церкви, а також її складових (зокрема Глави – Римського папи) в міжнародному праві і до викладення ролі католицької церкви та її доктрини у сучасному міжнародному правопорядку.

Так, у Розділі 1 показано загальну характеристику поняття та структури католицької церкви, а також викладено історіографію та джерельну базу дослідження цього поняття. Розділ 2 розкриває історію розвитку католицької церкви, її місця в системі міжнародних відносин та історію її взаємодії зі світською владою від початку створення церкви на межі нашої ери до наших днів (2013 року).

Розділ 3-й і 4-й присвячені відповідно аналізу місця та ролі Римського папи як глави католицької церкви у церковному і міжнародному порядках, та статусу католицької церкви в міжнародному праві. В них автор торкається таких важливих питань, як статус Папи Римського у міжнародному праві та в канонічному праві католицької церкви, а також: питань місця католицької церкви у системі міжнародних відносин.

У п'ятому та шостому Розділах роботи автор розкриває сучасне ставлення церкви до актуальних міжнародно-правових проблем (зокрема, захисту довкілля, прав людини, збереження всесвітнього миру та ін.).

В цілому, викладені наукові положення та висновки, сформульовані у роботі, є обґрунтованими і базуються на великій джерельній базі.

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

1. В роботі взагалі не розглянуто католицький напрям міжнародно-правових вчень, хоча робота претендує на аналіз ролі католицької церкви саме в міжнародному правопорядку. У той же час, в основі європейської науки міжнародного права і міжнародно-правових вчень (а відтак міжнародного правопорядку) лежить релігійна іспанська школа міжнародного права та ідеї її представників – Ф.Вітторія, Ф.Суареса, А.де Менчаги, Б.Айали та ін. (як і, щоправда, меншою мірою, як для загальноєвропейського масштабу, католицьких мислителів Італії, Польщі, та ін. держав). Втім, у роботі, навіть, не розглянуто (а лише досить побіжно згадуються на с. 107, 118, 171 та ін.) ідеї та концепції Августина Блаженного Фоми Аквінського, котрі лягли в основу, зокрема, європейської міжнародно-правової концепції справедливої війни, а ідеї останнього ще й заклали окремий напрям міжнародно-правових вчень – томізм. Посилань на цих авторів, навіть, немає у списку використаної для дослідження літератури.
2. В роботі немає жодних згадок про такі фундаментальні дослідження ролі католицької церкви в міжнародному праві, як, наприклад: *Грaбарь В.Э. Римское право в истории международно-правовых учений. Элементы международно – правовых учений в трудах легистов XII – XIV вв. Юрьев Типография Матиссена. 1901. – 293 С., Eppstein J. The Catholic Tradition of the Law of Nations. – London: Burns Oates & Washbourne Ltd., 1935, Scott J.B. The catholic Conception of International Law.1934, Franciscus de Vittoria. De Potestate Civili. - Scott J.B. The Spanish Origin of International Law: Francisco de Vittoria and his Law of Nations. Appendix C. Relectio of the reverend father, brother Franciscus de Vittoria concerning Civil Power. та ін., а також збірки творів католицьких мислителів (Ф.Вітторія, Ф.Суареса, Ф.Пуффендорфа та ін.) під егідою американського інституту міжнародного права та за редакції Дж.Б.Скотта. Хоча саме ці роботи є основою розуміння місця і ролі католицької церкви в міжнародному*

правопорядку. У той же час, вони є базовими для розуміння ролі католицької церкви в міжнародному праві.

3. П.2 Висновків до Розділу 1 автор наводить у такий спосіб: «Застосування комплексу вищевикладених філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціально-наукових методів дозволило досягти достовірних наукових результатів при дослідженні місця і ролі Католицької церкви у міжнародному правопорядку» (С. 82). Втім це твердження є, скоріше, поясненням методології, яку використовував автор, і не може вважатися власне висновком до матеріалу, викладеного у Розділі 1. В цілому ж Висновкам до цього Розділу бракує системності і аналітичного викладу ідей, що містяться у Розділі.
4. Розділ 2-й, згідно з його назвою, присвячено історичному аналізу ролі католицької церкви у міжнародному правопорядку (від перших століть християнства до нашого часу). Втім у Розділі розглядаються переважно двосторонні відносини «церква – світська влада», співвідношення католицької ідеології та світських ідеологій, пануючих в той чи інших час, або роль і місце католицької церкви в системі міжнародних відносин відповідного періоду, але аж ніяк не міжнародного правопорядку. В цілому в розділі не розкрито ролі католицької церкви у міжнародному правопорядку. Хоча в окремі періоди ця роль була визначальною (зокрема, при занепаді світської влади в період раннього Середньовіччя саме католицька церква перебрала на себе функцію регулювання міжнародного правопорядку у Європі).
5. Висновки до Розділу 2 доволі добре розкривають роль та місце католицької церкви у системі міжнародних відносин, проте, не мають жодного стосунку до питань міжнародного права, його історії, впливу католицької церкви на його розвиток у період, що є предметом дослідження у Розділі. У самому ж тексті Розділу лише побіжно вказано на вплив Вестфальського миру 1648 року на систему міжнародних відносин у Європі, але не показано його роль у становленні міжнародного правопорядку в регіоні. Хоча на цю рол вплинула і католицька церква.

6. Робота в цілому позбавлена міжнародно-правового аналізу, а є, скоріше, ґрунтовним і переконливим дослідженням появи, історичного розвитку, впливу на міжнародні відносини та політико-правові зносини держав європейського регіону католицької церкви, що не має проявів міжнародно-правового аналізу.
7. Говорячи про міжнародно-правові проблеми, автор розглядає їх із політологічних, а не юридичних засад. Зокрема викладаючи загальновідомі факти з історії європейського Середньовіччя, як Висновки до Розділу 2 своєї роботи.
8. Положення про те, що міжнародне право (*jus inter gentes*) виникло протягом XVII ст. (стор. 350 монографії) не витримує жодної критики, адже відомо, що міжнародне право з'явилося до появи держав у сучасному розумінні і міждержавних відносин як таких.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення і висновки дисертації викладені, зокрема, в 1 монографії, 16 статтях у наукових фахових періодичних виданнях України, 5 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав та вітчизняних виданнях, включених до міжнародних науко метричних баз, а також 7 інших наукових публікаціях.

Оцінка відповідності змісту автореферату і основних положень дисертації. Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи та відповідає вимогам законодавства щодо написання та опублікування таких робіт. Наукові результати, висновки та пропозиції, наведені в авторефераті, повністю розкриті та обгрунтовані в дисертації. Крім цього, змістові автореферату притаманна методична і концептуальна цілісність.

Загальний висновок.

Дослідження «Місце і роль католицької церкви у міжнародному правопорядку» виконано автором самостійно, є завершеною науковою працею, присвяченою актуальним питанням та має наукову новизну.

Дисертація у вигляді монографії на тему «Місце і роль католицької церкви у міжнародному правопорядку», загалом відповідає вимогам, встановленим у п.п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів (зі змінами)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Отрош Михайло Іванович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук.

**Офіційний опонент –
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

«20» червня 2018 р.

О.В. БУРКЕВИЧ

ПІДАТИСЬ З СЕ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕ
КАРДУЛЬНА Н.
20.06.2018